

Анжы-Бүрү МЕДЭЭЛЕР

УТТУНДУРБАС

Сентябрь 1, 1982—1983 өөредилге чынымын эсэзонунга тураскааткан байырыг шугум чыккалы Кызылдың № 3 ортумак школында болган. Апаа башкылар, ада-не-лер, чалаткан аалчылар, өөреникчилер, школын ээринин бо чылым бир-ле дугаар артап килер бирин классчылар чылым келгенер.

Байырыг шугум чыккалында оа школын 3 «а» классын төртүн өөреникчиси Жена Поп-кенич өөредилге чылымга алдаржыдып шугум ном-чаа. Школа директору Владимир Иванович Виде-кин чаа өөредилге чы-лым ажиттыгында-биле бү-гү өөреникчилерге, башкы-ларга, ада-не-лерге, бирги классчыларга ниги байыр чедирип, оларга чедип-кинирин күзүн. Бо өө-редилге чылымда школага ийн муң ажыг өөреникчи-лер ийн аалчы-биле өө-ририн ол диктатан. Оа шыкшак улус өөредилге-нин шугумунга хай чыл-дырда аалчылар, келер үе-ниң анык салганын өө-редип-кижиздеринге шугу-н, билин хараа чок бара-да-дан келген коочун баш-кыларын адап тамыштыр-гай.

Чалаткан түндүктү аал-чылардан РСФСР-ниң ал-даржы башкысы, агы үе-де педсала И. В. Архан-ов, Ада-туртуу Уагу да-йыннык кыргыччы И. В. Кытайкин, улус өө-редилгенин коочун ажал-дакчы П. Д. Курченко, Тываның геология-шичи-де экспедициялык на-чалыгы И. И. Аврунчик олар өөреникчилерге чагы-ларыл берип, келер үе-ниң баудуг ээлери кылдыр өө-рип күзөөнер.

А. ДЫРТЫН-ООЛ.

АНЫЯК ТАЛАНТЫЛАРГА

Латвияны бүгү-ле көдө районнарын кө-чипи педагогтар ке-лип, анык таланты-ларын дилеп тыпкан-нар. Олар Риганың тус-кайыктыганын Эм. Дариния аттыг музыка-болаш Я. Розенталь аттыг уран чүдү баа-зоография уялы-чезинге өөренип эг-зээннер.

Чаа өөредилге чылымга уткуштур тудукулар олар-га терини интернатты туду-п берген. Ийн келер үе-ниң балет артистери, эг-зэжүчүлери болгаш чурту-чулары чуртта берген. Би-розинге-ле ийн-чү кижилер чурттаар өөрдүр арыс-сун-гил, делем. Оларны эг-зэ-нинге музыка класстары, чурукчуларын болгаш скульпторларын студияла-ры, балеттин ийн чаа а-жылдан эгелер берген.

Кижиздерден дашкаар үеде чурдулар темчелерин педагогтар ажалдан кыл-ган, чаштырнып бүтү та-ла-биле саймараарына чүдү-ла чүдүлери планнаан.

МУЗЕЙНИН ЭКСПОНАДЫ АПАРГАН

Совет трактор туду-шкунунун байтайгы-ны «СЗ-507-ниң» капо-дунга терестерин са-лыптарга, бир анык апарган. Оң чылдаагы Терек-ниң Чаржоо об-ластын Дарган-Атин районун ховуларын-га оң-оң чылдарын дүргүдүдү ажалдан келген «каа ая» му-зейниң экспонаты апар-ган.

«Прогресс» деп пионер лагеринде музей көдө ажал-агыг техниказын оңа-агыг хевирлерин чып турар. Апаа кетемн тыр-паны, мын андазынын, та-раа бастыар нархты, хо-д дээрбин көрүп болур. Оа бүгү чүдүлери соуурак-тар төрөн булузун көзи чораш чып эгелденер. Эртн тракторну оолдар болгаш кыстар боттары септе алганыр. Оң бап-тайгы башкычыларын-дын бирөөн — Куп-а-жыл-дын коочуну С. Аманов ба-да илереп келген. Анык Терек республикка ко-дө ажал-агыгнын механиз-м-асташкыны калчар эг-зэ-ниин чаштарга ол чүдү-лап берген.

(СЗТА).

Молдав ССР-ниң сес дээди болгаш 50 ортумак тускай өөредилге черлери улус ажал-агыгынга чүс муң ажыг специалистерин белектеп турар. Чыл-дын-ча заводтарга болгаш фабрикаларга, көдөз ме-ханизаторларын болгаш тудукуларын бригада-ларына профтехучилищелерге өөренип, белектет-тинген анык ажалчынарын 30 муң кижилг бол-лүү каттыжып кирип турар.

ЧУРУКТА: ССРЭ-нин Дээди Советинин депута-ды, Социалист Күш-ажылды Маадыры Киши-нөвтүн демир-бетон кылыглар болгаш бажың ту-душкунун улуг панель кылыр № 4 заводунун бригадир Вера Петровна Буганын Кишиневтүн № 3 ХПУ-зунун сургуулары-биле кады турары.

М. ПОТЫРНИК биле А. СИМАНОВСКИНИН фотоу.

СЭТА-нын фотохроникасы.

СЕНТЯБРЬДА КИНОЛАР

Киев хоорайның 1500 чыл болур юбилейинге украин ки-нематографтеринин турас-каатканы «Мерген угаанын Ярослав» деп өңүг, ийн сорилыг киносуун ушун көрүкчүлөр четтешпей машап турар. Эртн-бүрүгүг Орус кү-рүениң хит-дээдиниң эи бөсү үеин мыда көргүскен. Ийнчын мерген угаанын Ярослав хаан турган. И. Век Оа Новгородта хаан турган, адазы (Киевтин хааны) Вла-димир мөчөө деп мөдө соон-да беш оолдун аразына эг-зэ-чегирга дөш хан тогушкун-чуг маргылаа эгелен. Свято-полк Борис биле Глебти өлү-рүп каан, ол Ярославты баа-дүрер бодалан. Оа Новгород-тун улауун демиселге кий-гырган, ол тынчын өлүп. Ки-евтин хааны болган, Орустуң еске күрүлөр-биле хари-лаалык бижиктирган.

Ярослав бөдүн кыс Люба-вага мыак болган оон уру-дуга турган болза, Орустуң кеңестелин хөгжүгүгү дөш швед хаанын уруу Иринуна кады кылып алган. Любава сугине халып өлүп каган. Уруу Нежданниин са-лым-хуузу баа нарын болган. Ярослав нарын шыгалда-лары ажал өрткен. Хоралыг дайыш-песенестерден кам-галанды, шунту орустар бир баг болуп алыр чүдүлг дээр-ан ол угадын шыдаан. Оа тогушкунчуг тудушкуну. Дайын чылча шаштырган.

Киноу «Мофизм» сту-дияга үлдүргөн. Ротаруна күтүлдө-биле ол ырын кириген. Чилв режиссер С. Аларкин.

Солунурактарга

АРТЫНЧЫНЫ АРТТЫРБАЙН

«Сайенс ньюс» (АКШ) журналы бижээни: Балык за-водунун арышчыларында (баштарда, кудурутарга, советтерде) бөксө санын протейн бар. Ийнчачан балык бөлө-ниң солугтар мал кечип ол артыкчыларын кылып ол бол-лур. Оң кымыла суларга өстүрүп турар балыктарын чегеринде баа ажаллаар.

МОРКОВТУН АЖЫ

«ортоо» кижиниң кайык-шымында ажыктыг дээрн шалдыга билингилер: морков-чуауу кижиниң кечип ажа-рынга ажылаар, оңу ажы-лаарса карак шоонга эки сал-дарыг. Архивиниң «Линет» журналында айтканы — оа ноюнда баа бир оңаагы шыр-бар. Кижиниң өкчөсүнө рак аарын болдурубас шы-парыг. Медицина шинчиле-зи эрттирген 1954 ортуңуң намыс кижини ол аарыгдан морков чапталган.

ЭВМ ДУЗАЗЫ-БИЛЕ

Кижиниң организмде хан.

ЧУРУКЧУЛАР ТЫВАДА

Бистин республиканың хоорай, суурларынга бо хүн-мере чораш кижилер «Зилелдежен республикаларын чурукчуларынга тыва черге изин-биле байыр чедирип, чогадыкчы чедипкинирин күзеп тур бис!» деп ло-зун, плакаттары бо-ла көрүп болур.

Совет Тываның ырак-чоок, кадыр-берт малчын ферма-ларынга, хойку бригадаларында хоорай, суурларынга бүгү ажал-ишчилер СЭКН ТБ-нын май (1982 чыл) Плениумунга хүдээп алган Алыч-чөм про-грамманы амыдыралга боттан-дырар дөш күженишкенин ажаллап турар. Оа маалырыг иштин тудукуларын овор-хевирин графикага, уран чурулгага бир мөдүлеш иле-ри.

Кижилерин бот-боттарына хамаарылашкын дугайында «Чар үндүр эдежир» деп үлө-гер доман бар. Оңу өг-бүлө уууска бүрүн хамаарыш-кын болур. Ындыг-даа болза, чамдык сая-түннөрдөн алгаш көөргө, «Чар үндүр эдежир-ринге» четпейн чары бээр өг-бүлелер баа эвөөс эвөөс. Ор-тумак-биле ССРЭ-де үш өг-бүлениң бирөөн-ле чарып турар.

Бо сая-түн дүвүрентиг бол-байн аан. Өг-бүлө амыдыра-лының нарынның дугайында ол баа билинчир турар. Шы-нап-ла амыдыралга эвөөс эвөөс бергер, аныгылар ха-й-бүлө туруп көз.

Чарышкыны анал-дын көргөнестини соонда, өг-бүлө улауун материалдыг хандырыга талам-биле ая-тырталары (акша-төгерик, эг-сеп) эвөөжө, угаан-бодал, мө-дү-шыннар талам-биле пегел-дөр улаткан-дыр — деп, ССРЭ-нин Педагогика эрте-мивийн Психология инсти-ту-дун эртем ажалдакчы, өг-бүлөгө психологтук дуа-чедирер консультация тө-вүн удурукчу Елена Нови-кова чүдүлгүдү. Өг-бүлө-дерин чары бөөриниң чыл-

ген. Олар дөрт бөлүккө үстүп алган. мөңгө нотаан тайга-сынарын, тун дег ак менги харларын чурту Току, калар.

Бистин аалчыларыбыс

өттүг дегем ховуларым Эр-зин, кадыр-берт, дээр шаар бе-дик даг сынарарыг Монгу-Тайга, Бэй-Тайга районна-рыг эгдээр. Бүгү-эвеледин «Чер

болаш кижилер» деп баа болон сонгаар организастар өске-даа делегелерге ула-чылаар.

Азия диния төвүнүн чога-дыкчы аалчылары — чурук-чуларын аалдашкыны бис-тин улуг-делем Төрөн чур-гувустун хей нация чоннары-нын бузулбас мөңгө найм-анын илерел. Чырыкчалыг коммунист келер үе дөш туртузук ажалышкы чаа-ча чедипкинирге хей-агт кирип турар уран чүдү чо-галарын тургузын оларга күзеп турар бис.

А. ДАРЖАА.

ӨГ-БҮЛӨ ДУГАЙЫНДА

дагааннарын илереткен соци-ология шинчилердин хари-маларын калчар үстүгүнө кирип суурулар көрүп даяа: — инити туруп болгаш со-нуурал чогулган; — ажал-чаа таарышкыла-дан; — өг-бүлениң өргө-хүдээ-гезин чык кылдыр көргө-ни-дө болгаш өске-даа.

Бо харылардан чурта-рыга таарышкы чок чок ажал-агыг-төгерик чедипше-велед дөш чылдагалар чок ишкылыг. Ындыг-даа болза, ажаа биле калымын аразында ишкын харыла-шын «айлашкы» турарын-да-дыр.

Бистин күрүлөс өг-бүлө-лерин орулгазын улам өс-түрүп, чурттаар чөр-биле хан-дырар, ажаллап турар иле-рин көстүп үеин көзүлүр, чаштарын кижиздеринге кү-рүлөс дууламчызын чедир-дөр дөш ышкып полтика-ны өг-бүлө хамаарылаш улам бижылаар сурулга-биле чо-рудуп турар. Чуртта тургу-

тушган өг-бүлө албаны деп чаа албан чаа өгеленерге угаан-бодал, өөредилгел, юридиктиг болган өске-даа аныгыларын шаштырла-ринге чедип дуузын көр-гүсүр суруламы.

Бот-боттарының аразы-нда харылашкын бустун турар чылдагаларын орта бөлөс беиз кижилер бистин кон-султация пунктуунаа көзү турар — деп, Елена Новикова уламчылаан. — Ол дөргө бот-боттары билишкын, өг-бүлө иштинге калдыг хамаарыла-шкын болуруп кайымын-даа эки угаан билишкын болур.

Хары өг-бүлөгө чүдү-даа ту-руп болгай-ла. Ындыг-даа болза кижиги бүгүгү тып-тып келген маргылааның үн-дөсүн көрүп билер бол-за эки турган ийн. Төрелле-ринин, таарышкыны, кады ажаллап турар өөрүгү бот-тарын дуркулашкын кылган түнөлдөр, оларын бадалары баа тургай-даа.

АГААР

Кымылдың агаар станция-зын диктатканын ботуар алдыр. Бүгү республикага бүрүн азыр агаар болур, чамдык черлерге бичиң чыс-тар. Согу-барымын чүкө угадымышкыны хаткы кү-жү секундда 3—8 метр чедер. Хүндүс агаарын температу-рамы 12—17 градус чымыр. Кымылга бүрүн, азыр, ды-мыраш чыс-тар. Хүндүс агаарын температурамы 15—15 градус чымыр. Республиканың автоурукта-рына көстүрүгү.

телевидение

СЕНТЯБРЬ 3-ТЕ БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН 8.00 — «Уе». Информастыг программа. 8.40 — «Эртенги гимнастика. 8.55 — «Юность» хореография ансамблини көргүзү. 9.20 — «Аныктар адрестери. 10.20 — «Уураш-кык, мылаан». Уран-че-чен «филм. 11.35 — Телеме-дээлдер. 11.40 — 15.45 — Чап-сар. 15.45 — Телемедээлдер. 16.00 — «Нефтехим. Намдар-нын эгелелери. Документа-лыг телефилм. 16.30 — Во-лейбола делегелер маргыла-зы. Эр кижилер, Болгарияны болгаш ССРЭ-ниң (2-ги) шил-дик командаларын ужу-рашкылы. Ленинградтын ламчылыгы. 17.00 — Тоолдун аалчылары. «Амал». Улау болгаш Кады-хаан. Уран-чечен телефилмни баштай-гы көргүзү.

КЫЗЫЛДАН 18.30 — Телемедээлдер. МОСКВАДАН 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Иностранная ли-тература» («Даштын ли-тература») сеткүлдүгү кол редак-тору Н. Федоренковун фран-цуз чогааты А. Стел-биле беседасы. 19.25 — «Матиль-да» пелеседи, азы «Өг-зөөн» кыч бижээниг. Уран-чечен телефилмни баштайгы көргүзү. 3. Виль-дөниң «Өг-зөөн» деп тооку-зун ботуар тургускан. 21.00 — «Уе». Информастыг про-

грамма. 21.30 — Көзөккы ала-галар. 22.45 — Бөгүн делегей-де. 23.00 — 00.45 — Футбол-га ССРЭ чемпионоды. ЦСКА — «Динамо» (Киев). ИЙГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН 12.00 — Англи дил. 12.35 — Орус улаушун тоолу. 4-кү класс. 13.05 — «Чурагыч». Тележурнал. 13.50 — Телеме-дээлдер. 14.00 — 18.30 — Чап-сар. 18.30 — «Согу эгин». Документалыг филм. («Ор-бита-3»). КЫЗЫЛДАН 18.45 — Көзөккы ала-галар. 18.55 — «Азия төвү. Информастыг-публицист программа. 19.25 — «Челюсти». Ламчылыгы. 19.55 — Чаралар. МОСКВАДАН 20.00 — «Тамчынтыг уду-нар, чаштар!». «Музыкалыг тоолдар». 20.15 — «Парти-нын планын — улаушун планын». «Дуригуланын адрези — Коржма». Котлас-тыг пеллолоо-сазын ком-бинаттын ажалын дур-кулашкын дугайында. ССРЭ-нин баш, пеллолоо-сазын болгаш иш болба-а-зыр улеттирүгүн министр М. И. Бусыгин дашкылы-га киркир. 20.45 — РСФСР-нин адалыг артисти О. Эр-зени арфага ойнар алгала-рын күтүсүр. 21.00 — «Уе». Информастыг программа. 21.30 — 23.40 — «Өг-бүлө билишкын ажалы-биле». Уран-чечен телефилм. 1-ти болгаш 2-ти сериалар.

Режисор В. С. ШАРАВИН.

кино

СЕНТЯБРЬ 3-ТЕ «НАПЫРАЛ»: «Часкы олим-пиде азы хор началыгы» (10.00). «Крымеер уду» Кра-мер (11.20, 13.10, 15.00, 16.50). «ШОУНЕП»: «Ийла. билин-жес оруктарда». 9.20, 12.20, 15.20, «Мэи чаш назымын»

Редакциянын АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

667000. Кызыл Шетининге болгаш Кривченко кудумчуу бажы № 3. ТЕЛФОННАРЫ: Редакторству 2-24-63, редакторству ораакчыларымын 2-35-24, 2-23-54, карыскалалыг секретарымын 2-23-35, секретарымын 2-23-35, аалчы-ча амыдыра болгаш совет тургузук калдыктерин 2-37-13, пропаганда калдыктерин 2-31-75, калдык калдыктын 2-23-54, калдык ажал-агыг калдыктын 2-31-47, уагустур калдыктын 2-31-75, чааа калдыктын 2-41-27, информатия калдыктын 2-20-00, корреспондтарымын 2-27-41, бухгалтерларымын 2-12-45, солун калдык барганда 2-32-75 телефонче коллар.

Чалгы № 1877. СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП УНГР